

Ehdotus perusopetuksen kieliohjelman kehittämisestä kunnissa

Koululaisten kieltenopiskelu on täysin alueellistunut, kutistunut ja yksipuolistunut sekä menettänyt tasa-arvonsa ja yhdenvertaisuutensa kuluneina vuosikymmeninä. Tämä on jo vaarantanut kansallista kielivaroamme, joka on yhä kriittisempi osa myös yhteiskunnan huoltovarmuutta ja kansallista turvallisuutta. Tiedämme varsin hyvin, ettei englannin ja toisen kotimaisen kielen opiskelu kouluissamme riitä näihin tarpeisiin. Tuoreessa Euroopan neuvoston nykykielten keskuksen (ECML:n) motivaatiomanifestissakin todetaan, että ”kielten opetus ja oppiminen kouluissamme ei ole kulttuurillista luksusta vaan poliittinen välttämättömyys.”

Huoli riittävästä kieltenopiskelusta ja suomalaisesta kielitaitovarannosta ei sinänsä ole uusi, sillä Suomessa on tehty kieliohjelmapolitiikkaa jo 1970-luvulta alkaen. Suomen on pienenä kielialueena aina täytynyt kantaa huolta kansansa kielitaidosta. Suomessa on siten huolehdittu kieltenopiskelusta kansallisen politiikan tasolla jo useampi vuosikymmen. Suomi oli aikoinaan edelläkävijä Euroopassa kieliohjelman suunnittelussa, mutta on menettänyt tämän aseman. Perusopetuksen nykyinen kieliohjelma on laadittu jo lähes 60 vuotta sitten monien tekijöiden ja moninaisten poliittisten vaiheiden lopputuloksena ja sen jälkeen siihen on tehty yksittäisiä muutoksia. Viimeisimmät kieliohjelman muutokset ovat lisäksi koskeneet vain pakollisia/kaikille yhteisiä kieliä. Kieliohjelma vaatisi nyt kokonaisvaltaisempaa päivittämistä erityisesti kuntien kieltenopetuksen **järjestämisvelvoitteiden** osalta.

Opetuksen järjestäjille tehdyn tutkimuksen mukaan nimittäin tärkein kieltenopetusta ohjaava tekijä kunnissa on **järjestämisvelvollisuus** (kieliohjelma ja tuntijako), joten ne on nyt päivitettävä oppilaiden alueellista ja koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviksi.

Maassamme on 308 kuntaa, joista vain yhdeksän on suurta, yli 100 000 asukkaan kuntaa ja loput keskisuuria ja pieniä kuntia. Kaikissa näissä on taattava oppilaille yhdenvertaiset mahdollisuudet myös kieltenopiskeluun.

Hallitusohjelmassakin (2023) luvataan näin:

Hallitus mahdollistaa kieltenopetuksen ja -opiskelun varhaistamisen, laajentamisen ja monipuolistamisen. Varmistetaan, että kieltenopetukseen on varattu riittävästi tuntiresursseja.

Tässä lausunnossa ehdotettu muutos koskee vapaaehtoisia ja valinnaisia kieliä ja **laajentaa niiden opiskelun kaikkien oppilaiden ulottuville hallitusohjelman mukaisesti**. Kieliohjelma ja kuntien kieltenopetuksen järjestämisvelvollisuus tulisi päivittää seuraavasti:

A2- ja B2-kieli:

Opetuksen järjestäjät kertoivat tutkimuksessamme, että monet kunnat järjestävät yhä vapaaehtoisten ja valinnaisten kielten opetusta. Karkeasti arvioiden noin puolet kunnista järjestää alakoulun vapaaehtoisen A2-kielen ja noin 70 % yläkoulun valinnaisen B2-kielen opetusta, vaikkakin tarjonta painottuu maan suurempiin kuntiin. Kuntapäätäjistä noin 35 % vastasi järjestävänsä opetusta molemmissa oppimäärissä. Jotkut kunnat tarjoavat molempia oppimääriä lähinnä siitä syystä, että nykyisellään kieliohjelmassa alakoulun A2-kieli jatkuu automaattisesti yläkoulun B2-kielenä. Näin ollen nykyisellä kieliohjelmalla tavoiteltu kieltenopiskelun jatkumo näyttäisi karkeasti arvioiden toteutuvan vain noin kolmasosassa kunnista, jotka järjestävät sekä A2- että B2-kielen opetusta.

Maassamme on kuitenkin kuntia ja kouluja, joissa ei järjestetä lainkaan A2- tai B2-kielen opetusta. Nämä ovat lähinnä Länsi- ja Itä-Suomen pieniä kuntia. Koska kaikki kunnat eivät järjestä vapaaehtoisten tai valinnaisten kielten opetusta, jää osa oppilaistamme kokonaan näiden kieliopintojen ulkopuolelle. Tämä asettaa oppilaat liian eriarvoiseen asemaan ja vie yhdenvertaisuuden kieltenopiskelusta.

Yksi ratkaisu oppilaiden tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen kieltenopiskelun takaamiseksi voisi olla se, että **kaikilla kunnilla olisi joko A2-kielen tai B2-kielen järjestämisvelvollisuus**. Tämä **lisäisi kieltenopetuksen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta maassamme**, kun **kaikilla maan oppilailla olisi asuinpaikkakunnastaan riippumatta mahdollisuus opiskella kolmea kieltä perusopetuksen aikana**. Lisäksi A2-valinta ei enää jatkuisi pakollisena yläkoulun B2-kielenä, vaan se kestäisi vain alakoulun (vuosiluokat 3–6), eikä enää veisi yläkoulussa yhtä valinnaisaineen paikkaa, kuten nykyään. Tällöin A2-kielen opiskelun keskeyttämisestä ei enää tulisi ongelmaa oppilaille, kouluille tai kunnille. Lisäksi yläkoulun B2-valinta olisi todennäköisemmin oppilaan aito oma motivoitunut valinta. A2- tai B2-kieltä voisi halutessaan jatkaa lukiokoulutuksessa B3-kielenä.

Tämän ehdotuksen mukaan **opiskeltava kieli ja sen aloitusajankohta olisivat oppilaan ja huoltajien päätettävissä**. Oppilas voisi näin opiskella kolmatta kieltä joko ala- tai yläkoulussa. Perheet saisivat itse päättää, opiskeleeko lapsi pakollisten/kaikille yhteisten kielten lisäksi **ala- vai yläkoulun lyhyen valinnaisen kielen**. Kunnat ja koulut voisivat pohtia ja päättää **kielivalikoimansa** elinkeinoelämän, maailmanpolitiikan ja paikalliset tarpeet huomioiden. Tästä seuraisi myös **tarve päteville kieltenopettajille ja korkeakouluihin riittäisi taas hakijoita alalle**.

Ehdotus jättää kunnillekin liikkumatilaa, kun niillä olisi velvollisuus järjestää vain jompaakumpaa näistä oppimääristä, tai niin halutessaan molempia. Tämä

ehdotus myös tukee tutkimuksemme tulosta, jonka mukaan opetuksen järjestäjät haluavat säilyttää valinnaisuuden oppilailla.

Tämä ehdotus luo kieliohjelman, jossa kieltenopetus on järjestetty tasa-arvoisesti, kun **kaikille maan oppilaille olisi tarjottu mahdollisuus opiskella kolmea kieltä perusopetuksen aikana.**

Koska jo nykyisellään monet kunnat järjestävät vapaaehtoisten tai valinnaisten kielten opetusta, niin käytännössä tämä kuntien kieltenopetuksen järjestämisvelvollisuuden muutos ei edes olisi vaikea tai mahdoton toteuttaa, eikä hyvin todennäköisesti vaatisi mitään suurta lisärahoitusta.

Mikäli kunta haluaisi järjestää opetusta molemmissa oppimäärissä (A2 ja B2), voisi se joko tarjota B2-kielessä joko vain aloittavan ryhmän tai sekä aloittavan ryhmän että ryhmän niille, jotka nykyiseen tapaan jatkavat A2-kieltä B2-kielenä. Tärkeintä on, että mitään velvollisuutta A2-kielen opintojen jatkamiseen tai jatkavan B2-kielen ryhmän tarjoamiseen ei enää olisi. Tämä lisäisi kieltenopiskelun houkuttelevuutta oppilaiden näkökulmasta huomattavasti, kun enää ei tarvitsisi sitoutua alakoulun (hyvin usein oppilaan huoltajien tekemään) valintaan lähes koko perusopetuksen ajaksi.

Opetuksen järjestäjiä kuulemalla selvisi myös, että he pitäisivät kaikki nykyiset oppimäärät kieliohjelmassa ja ovat halukkaita tarjoamaan hyvin monia eri kieliä oppilaille kunnissaan ja kouluissaan.

* = A1-kielen on saanut aloittaa 1. tai 2. vuosiluokalta jo aiemmin, mutta se oli vähäistä.

** = A2-kielen järjestämisvelvollisuus oli alun perin sidottu kuntakokoon siten, että yli 30 000 asukkaan kunnan oli tarjottava sitä oppilailleen. Järjestämisvelvollisuus kuitenkin poistui perusopetuslaista 1998. Kieli on ollut mahdollista aloittaa jo 3. vuosiluokalla.

*** = Kuntien B2-kielen järjestämisvelvoite poistui. Tähän saakka kieltenopiskelu kouluissamme oli tilastojen perusteella runsasta.

**** = Siirtämällä B1-kielen aloitus takaisin yläkouluun välttyttäisiin siltä, että oppilaalle tulisi kolme kieltä jo alakouluun. B1-kielen aloitus alakoulussa on luonnollisesti syönyt hyvin voimakkaasti A2-kielen opiskelua.

***** = Kaikilla kunnilla on joko A2- tai B2-kielen järjestämisvelvollisuus. Lisäksi A2-valinta ei jatku pakollisena yläkoulun B2-kielenä. Velvollisuutta A2-kielen opintojen jatkamiseen (oppilas) tai jatkavan B2-kielen ryhmän tarjoamiseen (kunta) ei enää olisi.

Pakollisten/kaikille yhteisten kielen osalta kieliohjelma olisi siis edelleen:

A1-kieli/ensimmäinen vieras kieli:

A1-kieli varhennettiin 2020 alkamaan kaikilla oppilailla 1. vuosiluokalla tavoitteena, että kieli olisi muu kieli kuin englanti, mikä monipuolistaisi kielivariantia. Opetushallinnon tilastopalvelun mukaan ja opetuksen järjestäjiä kuulemalla selvisi, että useimmissa kunnissa se on kuitenkin yhä englanti, koska mihinkään muuhun ei yksinkertaisesti ole mahdollisuutta, paitsi ehkä maan muutamassa suuressa kunnassa. A1-kieleksi ei toki pidä säätää kaikille englantia, vaan se saisi mielellään olla jokin muu kieli, jos sen tarjoaminen vain olisi mahdollista. Kuntien oppilasmäärät ovat tällä hetkellä siihen liian pienet, ja niissä on puute pätevistä opettajista. Täten kuntia ei pidä moittia siitä, että oppilaiden A1-kieli on lähes aina englanti. **Vaikka kieliopintojen varhentaminen on hyvä muutos kielenoppimisen näkökulmasta, ei se välttämättä lisää tai monipuolista kieltenopiskelua.**

B1-kieli/toinen kotimainen kieli (ruotsi):

Tutkimukseemme osallistuneet opetuksen järjestäjät eivät vaihtaisi B1-kieltä muuhun kieleen muun muassa maan kaksikielisyyden, pohjoismaisen yhteistyön ja oppilaiden jatko-opintojen takia. Jotkut toki puhuivat sen valinnaisuuden

puolesta, mutta eniten kunnissa kritisoitiin tuntijakoa (vuosiviikkotuntimääriä ja tuntien sijoittelua tuntijaossa). **B1-kielen aloitus varhennettiin alakoulun 6. vuosiluokalle** entisen yläkoulun 7. vuosiluokan sijaan vuodesta 2016 alkaen. Tutkimus ja arvioinnit kuitenkin osoittavat, etteivät motivaatio tai osaaminen kuitenkaan tällä valitettavasti parantuneet. Todennäköisesti suurin virhe B1-kielen kohdalla tehtiin jo 2005 alkaen, kun siitä tuli vapaaehtoinen aine lukiokoulutuksen ylioppilaskirjoituksissa. **Opetuksen järjestäjistä moni maalauttaisi kaikille yhteisen toisen kotimaisen kielen (B1-kielen) aloituksen takaisin yläkoulun 7. vuosiluokalle, mitä voisi vakavasti harkita ja samalla selvittää sen pakollisuuden palauttamista ylioppilaskirjoituksiin.**

Lähteet:

[Kielikoulutuspoliittinen kuntatutkimus II 2023-2025 | Jyväskylän yliopisto](#)

Kangasvieri, T. (2022). "Mielestäni on hyvää yleissivistystä osata muitakin kieliä kuin omaa äidinkieltään.": kvantitatiivinen tutkimus suomalaisten perusopetuksen yläkoulun oppilaiden vieraan kielen oppimismotivaatiosta. JYU Dissertations 563. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9208-8>

Lisätietoja:

Tutkimuskoordinaattori Teija Kangasvieri, 040 8053 017, teija.kangasvieri@jyu.fi